

Дмитро КОНДРАТОВ,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент, помічник
проректора з науково-педагогічної роботи та міжнародних
зв'язків Національного аерокосмічного університету
«Харківський авіаційний інститут», Харків, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5426-4878>
e-mail: d.kondratov@khai.edu

Костянтин ШЕВЕЛЕВ,

кандидат юридичних наук,
провідний фахівець відділу внутрішнього аудиту
Національного аерокосмічного університету
«Харківський авіаційний інститут», Харків, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3501-5021>
e-mail: shevelevk982@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.32620/pls.2025.67.17>

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАННЯ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Анотація: Здійснено спробу розглянути деякі проблемні питання організації загальноосвітнього навчання осіб, які засуджені до позбавлення волі. Наведені положення чинного законодавства, що регламентує порядок організації загальноосвітнього навчання засуджених до позбавлення волі в Україні. Зазначається, що загалом стан організації загальноосвітнього навчання в установах відбування покарань визнається відносно позитивним, проте модернізація освіти залишається важливим компонентом сучасної кримінально-виконавчої політики України.

Ключові слова: виправлення, засуджених, загальноосвітнє навчання, освіта, ресоціалізація.

Всебічний та гармонійний розвиток особистості неможливий без навчання, що є гарантією реалізації засудженим свого права на працю, на свободу літературної, художньої та наукової творчості. Таким чином, право засуджених на освіту посідає важливе місце в системі їх прав, оскільки воно забезпечує всебічний розвиток особистості як найвищої соціальної цінності суспільства.

Зауважимо, що хоча право на освіту осіб засуджених до позбавлення волі певним чином обмежується, проте ці обмеження не поширюються на отримання повної загальної середньої освіти. Так, відповідно до положень ч. 3 ст. 6 Кримінально-виконавчого кодексу України (далі – КВК України) одним із основних засобів виправлення і ресоціалізації засуджених, поряд зі встановленим порядком виконання та відбування покарання (режимом), пробацією, суспільно корисною працею, соціально-виховною роботою та громадським впливом, є загальноосвітнє та професійно-технічне навчання, також у ч. 1 ст. 107 КВК України зазначено, що засуджені, які відбувають покарання у виді позбавлення волі, мають право одержувати освіту відповідно до законодавства про освіту, крім того згідно з ч. 1 ст. 125 КВК України у колоніях відповідно до законів України «Про освіту» і «Про загальну середню освіту» для засуджених забезпечується доступність

і безоплатність здобуття повної загальної середньої освіти [1].

Треба зазначити, що положення базового Закону України «Про освіту» встановлюють організаційні основи і принципи державної політики у галузі освіти, державні гарантії прав людини та громадянина у зазначеній сфері, пріоритет освіти у сфері розвитку суспільства. Закон України «Про загальну середню освіту» регламентує всю систему загальної середньої освіти, майже весь спектр питань, пов'язаних із функціонуванням галузі загальної середньої освіти. Спеціальним же документом, що регламентує порядок організації загальноосвітнього навчання засуджених до позбавлення волі в Україні, виступає «Порядок організації здобуття повної загальної середньої освіти засудженими до позбавлення волі на певний строк або довічного позбавлення волі, а також неповнолітніми особами, взятими під варту», який був затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 25 червня 2020 року № 526 [2].

Зазначений Порядок встановлює механізм реалізації конституційного права осіб, засуджених до позбавлення волі, на здобуття повної загальної середньої освіти у загальноосвітніх школах трьох ступенів, які утворюються у виховних колоніях, причому, відповідно до ч. 3 ст. 125 КВК України, засуджені, які навчаються в них, підручниками,

зошитам та письмовим приладдям забезпечуються безоплатно [1].

Проте, слід пам'ятати, що процес освіти засуджених має свою специфіку, оскільки основного проблемою такого навчання є те, що особа перебуває в ізоляції від суспільства, і тут виникає закономірне протиріччя, на яке вже зверталась увага в науковій літературі: освіта організовується з благими намірами (для виправлення особи), але сприймається засудженими як додаткове покарання, крізь призму кари. Негативне ставлення до освіти, природно, позначається на її результативності. Таким чином, виявляється необхідність розробки та обґрунтування іншої логіки й принципів освіти в установі виконання покарань для сприйняття її як позитивно-виховного впливу, який сприяє ресоціалізації [3, с. 173].

Фахівці в галузі кримінально-виконавчого права, окрім недоліків, на які вказує Міністерство юстиції України (слабке фінансування щодо оновлення навчальної літератури та забезпечення її достатньою кількістю, недостатнє забезпечення навчальних закладів технічними засобами навчання та комп'ютерною технікою, відсутність розширення кількості навчальних кабінетів), виділяють такі проблемні аспекти в організації освіти засуджених:

- 1) небажання самих засуджених навчатись із тих чи інших причин;
- 2) недостатню професійну підготовку педагогічного складу;
- 3) неузгодженість у спільній діяльності, спрямованій на загальноосвітнє та професійно-технічне навчання засуджених до позбавлення волі, адміністрації установ виконання покарань із педагогічним складом;
- 4) недосконалість спільної нормативно-правової бази;
- 5) відсутність у чинному законодавстві України вказівки на спосіб отримання освіти (особливо це стосується дистанційного навчання, яке, на нашу думку, має розглядатись як реалізація права на отримання освіти з використанням дистанційних освітніх технологій), оскільки вищезазначені положення та національне законодавство про освіту, КВК України вказують лише на види й форми отримання освіти засудженими до позбавлення волі;
- 6) зневагу до гуманізації загальної освіти в органах та установах виконання покарань [4, с. 215].

Натомість зауважимо, що на сьогоднішній день установи ДКВС України підключені до глобальної мережі Інтернет, тому засуджені мають змогу навчатись дистанційно та користуватися найпопулярнішими освітніми платформами [5]. Проте, на жаль, слід констатувати, що трапляються непоодинокі випадки, коли особи, які направляються за вироком суду в місце позбавлення волі для відбування призначеного їм покарання, не вміють елементарно рахувати або писати, у зв'язку з чим гостро постає питання щодо отримання останніми не повної загальної середньої освіти (що в даному випадку є занадто високою

«планкою» для засуджених), а спочатку – початкової загальної освіти.

Отже, проведені дослідження дають підстави констатувати, що на даний час стан організації загальноосвітнього навчання в установах відбування покарань можна визнати відносно позитивним. Проте, на нашу думку, необхідно вирішити питання щодо створення умов і запровадження дистанційного навчання засуджених як частини їх загальноосвітнього навчання. Модернізація освіти є сьогодні важливою компонентою сучасної кримінально-виконавчої політики України. Змінюються зміст та ідеологія освіти, змінюються й освітні технології. Вирішення цих завдань неможливе поза межами процесу інформатизації освіти. Тому інформаційно-комунікаційні технології стають сьогодні невід'ємною частиною єдиної системи освіти країни, яка має забезпечити вільний і оперативний доступ до якісних освітніх ресурсів. Як підтвердження цього є те, що відповідно до КВК України засудженим вже дозволено користуватись мережею Інтернет [6, с. 115–116].

Таким чином, необхідно суттєво підсилювати освітній компонент роботи установ виконання покарань, адже позбавлення волі – це не тільки примусове покарання, його можна і потрібно використовувати для навчання та ресоціалізації засудженого, адаптації його до нових умов життя. Особливо це актуально для розвитку молодого покоління, яке ще не звикло до праці та має споживацькі інтереси.

Бібліографічні посилання

1. Кримінально-виконавчий кодекс України: закон України від 11.07.2003 № 1129-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15> (дата звернення: 25.04.2025).
2. Про затвердження Порядку організації здобуття повної загальної середньої освіти засудженими до позбавлення волі на певний строк або довічного позбавлення волі, а також неповнолітніми особами, взятими під варту: постанова Кабінету Міністрів України від 25 червня 2020 № 526// База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 25.04.2025).
3. Чечин М. Ю. Сучасний стан освіти засуджених до позбавлення волі. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2016. № 23. С. 173–176.
4. Засоби виправлення і ресоціалізації засуджених до позбавлення волі: монографія; за заг. ред. А. Х. Степанюка. Харків: Кроссруд, 2011. 298 с.
5. Створюємо умови для здобуття вищої освіти засудженими. URL: <https://kvs.gov.ua/new/note/13183/> (дата звернення: 25.04.2025).
6. Права та законні інтереси засуджених до позбавлення волі в умовах реформування Державної кримінально-виконавчої служби України: монографія; за заг. ред. А. Х. Степанюка. Харків: Право, 2015. 246 с.

D.Kondratov, K.Shevelev

Some problemous issues of organizing general education for prisoners.

Abstract: An attempt has been made to consider some problematic issues of organizing general education for persons sentenced to imprisonment. The provisions of the current legislation regulating the procedure for organizing general education for persons sentenced to imprisonment in Ukraine are presented. It is noted that in general, the state of the organization of general education in penal institutions is recognized as relatively positive, however, the modernization of education remains an important component of modern

penal policy in Ukraine.

Keywords: correction, convict, general education, education, resocialization.

Зразок для цитування:

Кондратов Д., Шевелев К. Деякі проблемні питання організації загальноосвітнього навчання засуджених до позбавлення волі. Пропілії права та безпеки, 2025. №6-7. С. 68-70. DOI: <https://doi.org/10.32620/pls.2025.67.17>.